

Современники И.Алтынсарина называли его «Проводником чистых истин нравственности общечеловеческой...»

Ибрай Алтынсарин был одним из тех, кто приобщил казахскую степь к миру высоких культурных ценностей.

Ибрай Алтынсарин – талантливый сын своего народа, гордость нации. Он внёс большой вклад в развитие культуры казахского народа, его труды и все его творчество вошло в золотой фонд нашей истории, оставив последующим поколениям неисчерпаемое богатое наследие. Таким великим он остался в памяти казахского народа. Мне бы хотелось, чтобы его произведения, переводы были доступны каждому читателю, редкие архивные материалы опубликованы, ну а молодое поколение с благодарностью изучало творчество талантливого поэта и переводчика. Значение Алтынсарина в истории народного образования в Казахстане очень велико. Деятельность Алтынсарина представляет для нас огромный интерес с точки зрения развития общественной мысли и его места в истории народного образования и казахской литературы. Мы отдаем дань уважения Алтынсарину за его выдающуюся деятельность в качестве первого народного учителя, первого организатора народных школ в Казахстане и первого педагога-теоретика, вышедшего из среды казахского народа.

В своих переводах произведений русских классиков на казахском языке пропагандировал идеалы демократического просветительства. Он плодотворно трудился для развития национальной культуры и литературы, в области формирования казахского литературного языка. Об этом свидетельствует «Киргизская хрестоматия», составленная им на основе русского алфавита. Будучи человеком и деятелем определенной эпохи, он не мог избежать некоторых противоречий в своем мировоззрении. Как и все просветители, Ибрай зачастую переоценивал социальную и преобразующую роль просвещения [2, с.57].

Список литературы

1. **Послание Елбасы Н.А.Назарбаева народу Казахстана** «Стратегия «Казахстан-2030»: новый политический курс состоявшегося государства». г. Астана, 14 декабря 2012 г.
2. **Назарбаев Н. А.** В потоке истории. Алматы: Атамұра, 1999.
3. **Главный редактор Прохоров А.М.** «Большая Советская энциклопедия», Москва «Советская энциклопедия», 1990 г.
4. **Алтынсарин И.** «Избранные произведения». Алма-Ата 1972 г.
5. **Толковый словарь русского языка Автор: С.И.Ожегов Н. Ю.Шведова** Издательство: "Азъ":1992 г.
6. **Ситдыков А.С.** «Педагогические идеи и просветительская деятельность И.Алтынсарина». А-Ата 1949 г.
7. **Ы. Алтынсарин.** Энциклопедия казахского. – Т. 1-121-67.
8. [www. egemen.kz](http://www.egemen.kz)
9. **Сегизбаев О.А.** Казахская философия XV-XX века. – Алматы: Гылым, 1996. – 472 с.

ӘОЖ 81

ЛГМ ҚҰРЫЛЫМДАРЫНЫҢ ЖҮЙЕЛІ ҚОЛДАНЫЛУЫ

Исина А. Б. – қазақ тілі мен әдебиет пәнінің мұғалім-модераторы, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, Қостанай қаласындағы «физика-математикалық бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі» филиалы

Мақалада мұғалімнің іс-әрекетті зерттеу жұмысының тәжірибесі көрсетілген. Оқушылардың тілдік қорын «Лексика-грамматикалық минимум» сөздігі негізінде жетілдіру жолдары қарастырылған.

Кілт сөздер: тілдік дағдылар, мәселе, зерттеу, лексико-грамматикалық минимум, сөздік қор, қосымша.

Мәселеле:

Іс-әрекеттегі зерттеуді жүргізудің себебі – оқытуы қазақтілді емес 8-сынып оқушыларының лексикалық-грамматикалық минимумын жетілдіру.

Мақсаты:

Оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту

Міндеті:

- Лексика және грамматикалық құрылымдарының жүйесін қолдану үшін «Action Research» педагогикалық зерттеу әдісін негізге алу;

- Оқушыларының лексикалық-грамматикалық минимумын жетілдіру жолдарын қарастыру;
- Оқушылардың жетістігін қорытындылау.

Мәселенің туындауы

Тоқсандық жиынтық бағалау жұмысының қорытындысы нәтижесі негізінде оқытуы қазақтілді емес 8-сынып оқушыларының тілдік дағдыларының төмендігі анықталды. Басты себебінің бірі – қажетті сөздік қор аздығы, сөз мағынасын түсінбеуі, тілдік құралдарды ажырата алмауы.

1-кесте. ТЖБ 1-тоқсан нәтижесі

Тоқсандық жиынтық бағалау жұмысы				
Сынып	Тыңдалым 5 балл	Айтылым 10 балл	Оқылым 5 балл	Жазылым 10 балл
8 D (2)	4,3	7,2	4,7	7,7
8 E (2)	3,4	6,6	4,3	7,0
Қорытынды	3,9	6,9	4,5	7,4

Оқушылармен кері байланыс орнатылып, неден қиналатыны анықталды:

- көп жағдайда контекстегі қолданылған сөздердің мағынасын түсінбейтіндігі;
- соның нәтижесінде негізгі ойды анықтау қиындық келтіретіні;
- сұрақтарға жауап бере алмайтындығы;
- мәтінді түсіну үшін аударманың қажеттілігі, көп уақыт алатындығы.

Мәселені шешу жолдары

1) «Тілдік дағдылар»

Оқушының сөйлеу тілін дамыту төрт дағды арқылы негізінде жүзеге асырылады. Тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдылары күнделікті тұрмыс-тіршілікпен байланысты (1-сурет), түрлі әдебиет негізінде, сонымен қатар ЛГМ арқылы үйретіледі. Бүгінгі күні инновациялық әдістер мен ақпараттық технологиялар қолдану арқылы оқушының ойлау қабілетін арттыру, ізденушілігін дамыту, қызығушылығын тудыру, белсенділігін арттыру ең негізгі мақсат болып айқындалады.

1-сурет

2) «Бір пән – бір тіл»

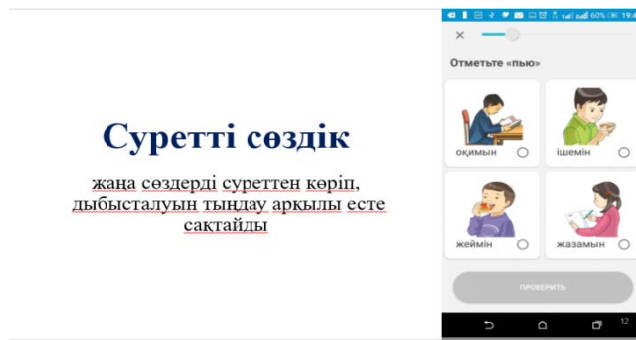
- Сабақта мұғалім балалармен тек қазақ тілінде сөйлеседі.
- Сабақта орыс тілі қолданылмайды.
- Жаңа сөздерді меңгертуде көрнекіліктер мен ым-ишара (2-сурет) тілін қолданады.

2-сурет

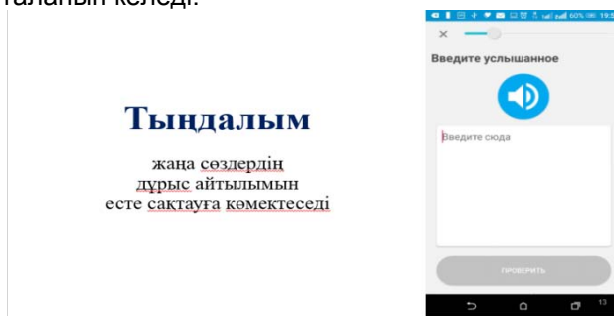
3) «Психологиялық қауіпсіздігі»

- Сөйлеу кезінде оқушының жіберген қатесін түзетпеуге болады.
- Жазылым дағдысын қалыптастыру кезінде қатені түзету – қалыпты құбылыс, әрі тілді дұрыс меңгеруге көмектеседі.

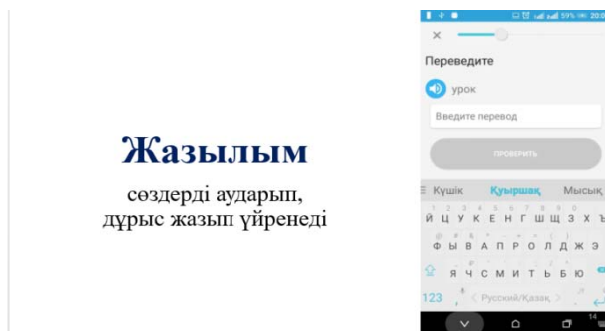
5-сурет

Тыңдалым – жаңа сөздердің дұрыс айтылымын есте сақтауға көмектеседі. Егер тапсырма түсініксіз болса – динамиктің суретін басып, оны қайта тыңдауға болады. Жауап қате болса – тапсырма бірнеше рет қайталанып келеді.

6-сурет

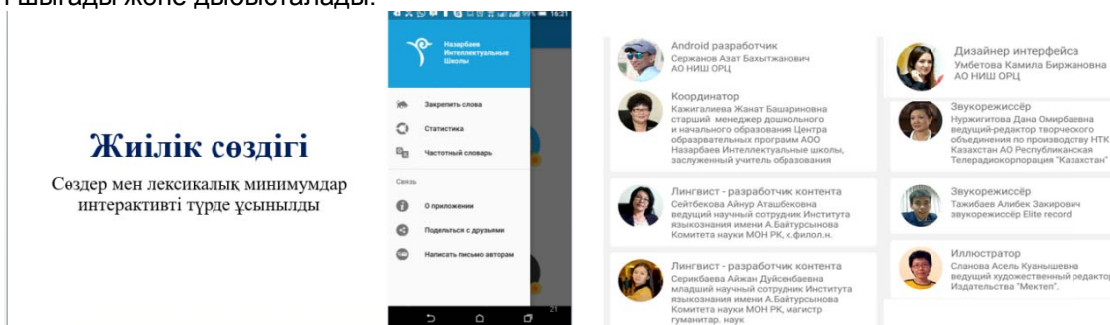
Жазылым – сөздерді аударып, дұрыс жазып үйренеді. Осылайша оқушы ойын түрінде берілген тапсырмаларды орындау арқылы сөздік қорларын көбейте отырып, синтаксистік конструкциялар құруға дағдыланады.

7-сурет

Бағалау – оқушы өз білімін бағалайды да келесі бөлімге өтеді. Сонымен қатар оқушының өзінің тілді меңгеру деңгейін үнемі қадағалап отыруына мүмкіндік беріледі. Бір сабақта 10 ұпай жинауға болады. Егер оқушы бірнеше күн бағдарламаны қолданбаса немесе ойнамаса, бұған дейін жинақтаған ұпайы біртіндеп кеми береді. Яғни алған білімді үнемі қайталап, жаттықтырып отыру жағы да қарастырылған.

Оқушылардың тілді жетік меңгеруі үшін «KazLinguo» қосымшасында сөздік те ұсынылды. Балалардың тілді үйренуге ынтасы мен ықыласын күшейте түсу үшін жиі қолданылатын сөздердің аудармасы сөзбен, суретпен және дыбыспен беріледі. Қажет сөзді басқан кезде оның аудармасымен қоса, суреті шығады және дыбысталады.

8-сурет

Нәтижесі

ЛГМ-ді тиімді қолданудың нәтижесінде келесі өзгерістерді байқауға болады:

- тоқсандық жиынтық бағалау жұмысында тілдік дағдыларының деңгейі көтерілді;
- сабақ үрдісінде оқушылардың сөздік қоры қосылып, тілдік дағдылары дамыды.

2-кесте. ТЖБ 1-тоқсан және 4-тоқсан нәтижесі

Тоқсандық жиынтық бағалау жұмысы								
Сынып	Тыңдалым 5 балл		Айтылым 10 балл		Оқылым 5 балл		Жазылым 10 балл	
8 D (2)	4,3	4,1	7,2	7,7	4,7	5,0	7,7	8,3
8 E (2)	3,4	4,9	6,6	8,1	4,3	4,8	7,0	7,3
Қорытынды	3,9	4,5	6,9	7,9	4,5	4,9	7,4	7,8

3-кесте. Оқушылардан алынған сауалнама

№	Сұрақ	Оқушылардың жауабы
1	Сіз үшін қазақ тілін үйренуге ЛГМ қаншалықты көмектеседі?	Мен ЛГМ-мен 2 жыл жұмыс істеп келемін. Мен үшін ЛГМ-ді қолдану өте ыңғайлы. Біріншіден, тақырыпқа қатысты сөздер нақты бір бөлімде жинақталған. Екіншіден, сөздің грамматикалық және стилистикалық мағынасын түсіндіреді. Үшіншіден, оқушының сөздік қорын синонимдер арқылы көбейтеді.
2	Сіз ЛГМ-мен қалай жұмыс істейсіз?	Мен сөздерді арнайы сөздіктерден және ғаламтордан қарастырамын. Ең қолайлы жол, бұл – Kitap.kz сайты. Өйткені Kitap.kz сайты сөздің мағынасын жан-жақты жақсы түсіндіреді.
3	Қалай ойлайсыз, ЛГМ-ді қазақ тілі мен әдебиеті сабағынан басқа қай пәндерде қолдануға болады?	ЛГМ-ді қазақ тілінде оқытылатын пәндерде қолдануға өте тиімді. Мысалы: Қазақстан тарихы пәні, География пәні. Себебі ЛГМ-де көнерген сөздерді, неологизмдерді, тұрақты сөз тіркестерді, мақал-мәтелдерді кездестірмейсін. Содай-ақ, сөздер жіктелмеген, тәуелденбеген, етістіктің шақтарына бөлінбеген, тек сөздің негізгі түбірі, тура мағынасы берілген.

Практиканың маңыздылығы

Лексика-грамматикалық минимум қазақ тілін екінші тіл ретінде оқыту мазмұны мен технологиясын жаңартуға және тілді меңгеру сапасын арттыруға ықпал етеді. Өр деңгей бойынша сараланған лексикалық-грамматикалық минимум оқытудың мақсаттарын жүзеге асыруға, оқытудың нәтижелері мен оны анықтаудың дискрипторларын жүйелеуге, нәтижеге бағытталған жаңа мазмұндағы білім беруді бағалауға, пәнаралық байланысты (Қазақстан тарихы, география) ортақ мақсаттарға ықпалдастыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақ сөздігі. Қазақ тілінің біртөмдік үлкен түсіндірме сөздігі. Алматы: Дәуір, 2013. – 1488 б.
2. Қазақ тілі пәні бойынша жаңартылған білім беру бағдарламасы.
3. Лексикалық-грамматикалық минимум (қазақтілді емес мектептердегі қазақ тіліпәні бойынша 1-11 сынып оқушыларына арналған). Астана, 2017.
4. Н.Т Сауранбаев редакциясымен. Орысша-қазақша сөздік. Алматы, 1954.
5. Тілдік ортаға енгізу негізінде мектепке дейінгі ересек топта кіріктірілген сабақты өткізу. Әдістемелік нұсқаулық. – Астана, 2014.
6. Тілдік ортаға енгізу негізінде мектепке дейінгі кіші топта кіріктірілген сабақты өткізу. Әдістемелік нұсқаулық. – Астана, 2014.
7. Тілдік ортаға енгізу негізінде мектепке дейінгі ортаңғы топта кіріктірілген сабақты өткізу. Әдістемелік нұсқаулық. – Астана, 2014.
8. Ұ.А Жанпейісова, Х.К Мауленова, қазақша-орысша тақырыптық сөздік, – Алматы, 1997.
9. Ф.Ш Оразбаева, Т.Т Аяпова. Қазақ тілі (қарапайым деңгей) – Алматы, Жазушы, 2007.
10. Х.Кожаметова: 40 уроков казахского языка. Алматы «Жалын», 1989.
11. <https://kitap.kz/>
12. <https://emle.kz/>
13. «ҚазLingua» электронды қосымшасы 1,2,3,4,5 сынып.